

ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

Sporočila

Številka 4
April 2015

70 LET OSVOBODITVE

VSEBINA ★ Sporočila št. 4, april 2015

A. GOVORI

- DR. MACA JOGAN, članica predsedstva Zveze, na spominski slovesnosti v Sajeveh 19. 4. 2015 (govor je na prireditvi prebral dr. Iztok Podbregar) 2
- RADOVAN HRAST na spominski slovesnosti ob 100. obletnici rojstva in 70. obletnici smrti Ota Vrhunca – Blaža Ostrovharja v Topoljah 11. 4. 2015 4
- MITJA KLAVORA, generalni sekretar Zveze, na spominski prireditvi ob 72. obletnici zmagovitega boja Gubčeve, Cankarjeve, Šercerjeve in Tomšičeve brigade v Jelenovem žlebu, Ribnica, 28. 3. 2015 5
- DR. LJUBO BAVCON, član Sveta Zveze, na slovesnosti na dnevu OŠ Staneta Žagarja v Lipnici 26. 3. 2015 8
- MILAN GORJANC, član predsedstva Zveze, na spominski slovesnosti ob 73. obletnici bitke na Pugledu 21. 3. 2015 9

B. SKLEPI GLAVNEGA ODBORA, SPREJETI NA SEJI DNE 24. 3. 2015 11**C. POBUDA ZA USTANOVITEV KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA PRIPRAVO ZAKONA O POPLAČILU MATERIALNE VOJNE ŠKODE** 11**D. PETICIJA ZB NOB KOPER PROTI REHABILITACIJI FAŠIZMA V REPUBLIKI ITALIJI** 11**E. UVODNI GOVOR MAG. VIKTORJA ŽAKLJA NA SEJI SVETA ZB 19. 3. 2015** 12**F. AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES ZVEZE OD 1. 4. DO 30. 4. 2015** 14**G. OBVESTILA** 15**A. GOVORI****GOVOR DR. MACE JOGAN OB 70. OBLETNICI SAJEVŠKE TRAGEDIJE V SAJEVČAH 19. 4. 2015**
(govor je na prireditvi prebral dr. Iztok Podbregar)

Spoštovani !

Pred sedemdesetimi leti, v času, ko se je na krvavem obzorju že svetlikala zarja svobode, so se na zgodovinski zemljevid slovenskega narodno-osvobodilnega boja za vse čase vpisale tudi Sajeveče. V dolg seznam borcev in bork, katerih hrepenenja po miru in svobodi se niso uresničila, so bila vpisana nova imena; število požganih hiš, mučenih ranjencev in v nemška koncentracijska taborišča izgnanih podpornikov in sodelavcev OF se je še povečalo. Seznam različnih posledic vsestranskega okupatorskega nasilja pa se je še podaljševal, vse do kapitulacije velikega rajha in zmage partizanske vojske kot enega od pomembnih členov protifašistične zveze.

Danes smo se zbrali, da osvežimo spomin na sajevško tragedijo v začetku leta 1945, da utrdimo brežino deroče reke skupnega zgodovinskega spomina, ki postaja vedno bolj prepustna za narasle kalne vode, ki naplavlajo lažne in sprevrnjene podobe o usodnem dogajanju v času druge svetovne vojne na Slovenskem. Pozablja se, da je bil cilj vseh okupatorjev slovenskega ozemlja od 1941 do 1945 tudi uničenje narodne skupnosti; primorski Slovenci pa so bili iztrebljenju izpostavljeni ves čas pod fašistično oblastjo. Prav dolgotrajna izkušnja z zatiranjem je v primorskem prebivalstvu netila upornost in iskanje poti za osvoboditev, ki so jih najprej krčili tigrovci, kasneje pa partizanska vojska pod vodstvom OF. Po kapitulaciji Italije je kratkotrajni dih svobode na tem strateško pomembnem ozemlju zatrla nemška okupacija, katere cilj je bil popolno očiščenje uporniških »tolp«, banditov. Temu namenu je služil izjemno močan policijski in vojaški teror, ki so ga izvajale številčno močne posadke po vseh večjih krajih Primorske. V takšnih razmerah je prišlo do »sajeveške tragedije«, ki jo je pred desetletji opisal eden od preživelih borcev, Kamilo Brešan.

To se je zgodilo Sočanovemu bataljonu 30. januarja 1945, sredi dne, okoli 13. ure. Borci tega bataljona, ki je bil ustanovljen šest dni prej na Banjški planoti (24.1.), so bili na poti na Dolenjsko, da bi okrepili I. brigado Narodno-osvobodilne vojske. Že drugi dan pohoda je v četah zavladal »duh kolektivnosti, prijateljstva in tovarštva, čeprav smo se zbrali z vseh vetrov«, kot poroča zapisovalec. Pot je bila izjemno naporna, saj so v glavnem pešačili ponoči, ko so se s Trnovskega gozda preko Vipavske doline in Krasa prebijali v smeri proti Postojni. Bila je zima, mraz, obloženi so bili s težkim tovorom (tiskarski stroj, akumulatorji, sol,...), ki so ga morali prenesti na cilj, in ko so se približevali Razdrtemu, so morali gaziti po vedno višjem snegu. V takšnih razmerah so prehodili 120 kilometrov, zadnji del poti v neprekinjenem 13-urnem maršu, ko so skrajno utrujeni, premočeni in premraženi 30. januarja ob 7. uri zjutraj prispeli do Sajeveč. Poveljnik bataljona Ivan Klobučar –Sočan je namestil dve straži (eno pri Bošnarjevi požgani domačiji, drugo v cerkvenem zvoniku), borci pa so se razporedili v 15 hiš (kolikor jih je bilo tedaj v vasi) in se grelji, sušili premočeno obleko in čevlje, kjer je bilo mogoče: v kuhinjah, v hlevih, ali v senu na hlevih. Nihče ni slutil, da se približujejo Nemci, ki so zajeli borca na straži pri Bošnarjevi hiši in obkolili vas. Ko je dobra polovica borcev čakala v vrsti na kosilo pri Lenasovih, se je nenadoma začelo streljanje, ki ni trajalo več kot 10 do 15 minut; borci so bili presenečeni, niso bili pripravljani na

napad, zato so bile posledice hude: 4 mrtvi, 13 hudo ranjenih (3 od teh so kasneje umrli), 2 zajeta in več kot 10 pogrešanih, skupaj je bil bataljon ob tretjino moštva. Ob napadu je bil smrtno zadet tudi komandant bataljona, ki je bos skočil iz hiše pri Lenasovih. Preživeli borci so potem nadaljevali pot na Dolenjsko in v Belo Krajino, v Črnomelj. Nekaj ranjencev je dočakalo osvoboditev v postojnski bolnišnici (v glavnem kot invalidi), dva sta tam umrla, nekaj jih je bilo poslanih v tržaške zapore, eden v Dachau, ki ga je preživel, s 36 kilogrami.

To je skop oris dogajanja, ki je pretreslo vse preživele borce in domačine. Vzroke, zakaj je lahko prišlo do te »krvave rihte«, so kasneje iskali v različnih dejavnikih: napake v vodenju in pomanjkljivo vojaško znanje, preutrujenost, panika ob nenadnem napadu, neprimerna izbira kraja počitka, itd. Ob vseh teh napakah, ki so brez dvoma tudi bile prisotne v sajevski tragediji, ne smemo pozabiti na silovito in tehnično vsestransko podprto premoč okupatorskih policijskih in vojaških enot vključno s sodelujočimi domobranskimi silami. Zato je do mnogih izgub (porazov) na partizanski strani prišlo kljub dobremu vojaškemu znanju, kljub skrajni odgovornosti vodstvenih ljudi, kljub disciplini v enotah slovenske partizanske vojske (če pomislimo samo na Pohorski bataljon). Če razširimo obzorje preko vojaškega vidika, je bila glavna »napaka« sploh okupacija in vsi praktični ukrepi uničevanja pripadnikov slovenskega naroda.

Boj za narodno osvoboditev je zato pomenil časten odgovor na vse nasilje, dejanje, ki je združevalo večino pripadnikov narodne skupnosti. Partizanska vojska ni požigala domačij na Bavarskem, ni pobijala talcev v Berlinu, pa tudi ni hotela požganih domov in grobov na svoji domači grudi. Partizanski borci in borke so se borili za to, kar nam v pesmi sporoča Fani Okič:

»Branili smo polja, / branili gozdove, / branili smo mesta, / branili vasi, / umirali smo za bodoče rodove, / za tiste, / ki bodo, /ki jih še ni.«

Ali se dediči in dedinje partizanskih bork in borcev ter širokega kroga aktivistk in aktivistov OF še zavedajo veličine NOB in tega, da je slovenski narod preživel kot narod prav po zaslugi zmagovitega partizanskega boja in mnogih žrtev? Ali se ta epopeja ohranja v dovolj hvaležnem in spoštljivem spominu? In kakšne ocene o partizanskem boju lahko slišimo od tistih, ki jih takrat še ni bilo, ali pa so iskali toplo zavetje pri okupatorskih oblastnikih?

S kakšnim stanjem se srečujemo 70 let po osvoboditvi izpod nacističnega in fašističnega jarma? Pri odgovoru na to vprašanje moramo upoštevati delitev sedmih desetletij na obdobje do 1990 in po tem letu; leta 1990 naj bi namreč z mnogo-strankarskimi demokratičnimi volitvami prišla šele prava osvoboditev (izpod »suženjstva totalitarizma«), kar smo lahko slišali pred kratkim na in ob proslavi ob 25-letnici teh volitev. Ta nova »osvoboditev« se kaže predvsem v tem, da že četrto stoletja divja na Slovenskem pravi protipartizanski vihar, ki ima vedno hujšo rušilno moč.

V imenu boja zoper komunizem/totalitarizem se brezobzirno in sistematično uničuje mnoge znake humane dediščine upora zoper okupatorje: že takoj po osamosvojitvi z odpravo imen šol, ulic, vojašnic, ki so kakorkoli povezana z NOB; z državnim molkom ob pomembnih obletnicah dogodkov v času NOB, s preganjanjem simbolov (rdeča zvezda), ki so spremljali trpeče in boreče se za svobodo. Podobno kot so nacistične oblasti videle v partizanih le »komunistične bande«, tudi v sedanjem javnem govoru v Sloveniji v imenu boja zoper komunizem prevladujejo različna prizadevanja za

razvrednotenje partizanskega boja; iz njega hočejo narediti zločinsko delovanje. Ob teh ukrepih in neprekinjenem javnem sovražnem govoru ter kriminaliziranju NOB je treba jasno povedati: upor je zločin samo za tiste, ki sprejemajo okupacijo in nasilno iztrebljanje naroda kot pravilno in pravično delovanje.

Ob kriminalizaciji NOB (in z njo) se hkrati dekriminalizira sodelovanje z okupatorjem. Zlasti po državni osamosvojitvi se odkrito povečujejo tisti, ki so pomagali iztrebljati slovenstvo –tudi kot zapriseženi pripadniki okupacijske vojske. Opravičevanje se opira na trditve, da so to bili »plemeniti borci« zoper komunizem (in to že davno pred njegovim svetovnim zlomom), pa tudi, da so »imeli domovino v svojih srcih«, podobno kot partizani. Ni samo očitno, da se s tem brišejo bistvene razlike med NOB in kolaboracijo, temveč se tako vzpostavlja nova hierarhija v pomembnosti, kajti borci zoper komunizem naj bi bili zgodovinska avantgarda, ki je 45 let čakala na to priznanje. In takšna razlaga naj bi vodila k pomirjenju med »zločinsko« partizansko in »demokratično avantgardno« stranjo, pri čemer naj bi šlo le za razliko v mišljenju. Poudarjanje drugačnosti v mišljenju skupaj z brisanjem bistveno različne prakse in služenja različnim »domovinam« v prelomnem času druge svetovne vojne naj bi bil »pravi« korak k spravi in enotnosti na Slovenskem, da bi v 21. stoletju živeli bolj prijazno.

Takšno usmeritev vključuje tudi zakonsko potrjen načrt spomenika »vsem žrtvam« v Ljubljani, ki bo z napisom (»Domovina je ena, nam vsem dodeljena, in eno življenje in ena smrt«) prihodnjim rodovom govoril o izenačenosti v smrti, hkrati pa bo za prihodnost kamniti govorec molka o bistveni različnosti ciljev borečih se strani. Župančičeva pesem, vklesana na nagrobniku narodnih herojev, iz katere so vzeti verzi za omenjeni spomenik, se namreč končuje s kitico: »Bodočnost je vera, kdor zanjo umira, se dvigne v življenje, ko pade v smrt.« Ve se, kdo so bili v času druge svetovne vojne borci za svobodo in drugačno bodočnost slovenskega naroda, kdo pa si je prizadeval za ohranjanje lastnosti, ki jih je že pred tem Ivan Cankar pripisal narodu hlapcev.

Raznoliki ukrepi uresničevanja »novopisa« polpretekle zgodovine se kažejo tudi v spreminjanju kolektivnega zgodovinskega spomina na čas druge svetovne vojne, o čemer govorijo izsledki raziskovanja slovenskega javnega mnenja od 1990 do 2013. Prepričanje o življenjski ogroženosti slovenske narodne skupnosti zaradi okupacije je v tem času oslabilo, vendar je še vedno navzoče pri dobrih dveh tretjinah polnoletnega prebivalstva; še vedno je več kot polovica ljudi mnenja, da je bil upor pod vodstvom OF nujen za preživetje, čeprav je tudi ta drža nekoliko oslabilo. Pozitivno vrednotenje partizanskega boja se je od sredine devetdesetih let do 2012 nekoliko povečalo in je navzoče pri najmanj polovici polnoletnih prebivalcev, meritev v letu 2013 pa kaže na njegovo zmanjševanje. Le pičla manjšina (pod deset odstotkov) v vseh meritvah zagovarja zoženo razlago o NOB kot komunistični revoluciji, še manj obsežna manjšina pa zavrača odločilno vlogo partizanskega boja za osvoboditev. Še vedno je polovica vprašanih prepričana, da je bilo domobransko delovanje izdajalsko. Negativno ocenjevanje domobrancev je ves čas stabilno (okoli 40 odstotkov), pozitivno vrednotenje se je od 1995 do 2012 v povprečju zmanjšalo (od skoraj tretjine do dobre petine), vendar ne pri starih do 30 let, pri katerih zagovarja domobranstvo vsaka četrta mlada oseba in le vsaka tretja temu nasprotuje. Močnejše kot glede partizanov sta se hkrati zelo povečali nevednost in negotovost glede domobrancev (delež je precej nad eno tretjino); o tem, kdo je škof Rožman, pa že leta 2003 ni vedelo 80 odstotkov starih do 30 let.

Ob koncu naj poudarim, da je kljub vsem nasprotnim prizadevanjem ponos na NOB pri večini odraslih prebivalcev še živ, zlasti na Primorskem. To si velja zapomniti, kajti novejša dogajanja doma in v tujini kažejo, da sto-glavi zmaj fašizma in nacizma ni bil docela obglavljen ter da povsod po Evropi njegove nove, modernizirane glave spet pogledujejo po žrtvah. Sedanji in prihodnji rodovi pa se bodo lahko bolj pogumno borili za svoje človeške pravice, če bodo svoje vzornike iskali med partizanskimi borci in borkami ter krepili svojo ustvarjalnost, odločnost, pogum, požrtvovalnost, tovarištvo, svobodoljubnost in rodoljubje, seveda zahtevam sedanjega časa primerno.

Zato skrbno negujmo spomin na sajevške žrtve in naj se še prihodnji rodovi zbirajo tu, ter se okrepljeni s spominom na NOB odpravijo prihodnjim izzivom naproti!

★ ★ ★

GOVOR RADOVANA HRASTA NA SPOMINSKI SLOVESNOSTI OB 100-LETNICI ROJSTVA IN 70-LETNICI SMRTI KOMANDANTA ŠKOFJELOŠKEGA ODREDA IN PARTIZANSKEGA PESNIKA OTA VRHUNCA - BLAŽA OSTROVRHARJA V TOPOLJAH V SELŠKI DOLINI 11. APRILA 2015

Meni je ta dolina zelo draga. Med vojno je bila rdeča. Prehodi partizanov iz Primorske na Gorenjsko so bili vsakodnevni in pri vsaki hiši so vedeli, kje so partizani, kje domobranci in kje Nemci. Nasprotniki niso bili zelo opazni in izdajstva je bilo malo. Danes pa sem razočaran in žalosten, ko vidim, kako je ta dolina postala ravnodušna do vsega, kar so borci pretrpeli in kar so dosegli – da imamo danes samostojno Slovenijo, da se lahko tukaj poklonimo pokojnim prijateljem, da smem obuditi spomin na legendarnega partizana, komandanta Škofjeloškega odreda, Blaža Ostrovrharja na mestu, kjer se je končalo njegovo življenje.

Komaj 30-letnega je skupaj s člani štaba tik pred koncem vojne zajela patrolja škofjeloških domobrancev, borcev za zmago velike Nemčije, ki so prisegli Hitlerju pod poveljstvom SS in ljubljanskega nadškofa Rožmana. Borci za boga so kot lovci na divje živali obkolili kraj, na katerem stojimo, napadli skupino partizanov in zadeli komandanta Blaža v koleno. Tovariši so se rešili, zanj pa ni bilo več rešitve, zato se je ustrelil sam. Veselju domobrancev, da ga dobijo živega, je sledilo razočaranje. Vendar so njegovo uniformo z našitimi odlikovanji navdušeno razkazovali svojim nadrejenim. Slovenski narod pa je na tem mestu postavil skromen spomenik hlabremu komandantu Blažu.

V Selcih in bližnji okolici je Blaž preživljal svojo mladost s številnimi dobrimi prijatelji. Ko se je nad Evropo zgrnila 2. svetovna vojna in sta naše kraje zasedli nemška in italijanska soldateska, je Blaževa družčina začela sodelovati z OF. Zbirali so orožje, sanitetni material, hrano za partizane, v začetku leta 1943 pa so se jim pridružili in vsi pustili svoj pečat na pomembnih položajih v partizanski vojski. Kot prvega naj omenim Toneta Fajfarja - Tomaža, Mlinarjevega iz Lajš. Padel je leta 1944 v Mošah pri Trbojeh kot komandant Prvega bataljona Gorenjskega odreda. Bil je velik komandant, tako kot Blaž. Kmalu zatem, ko so se fantje pridružili partizanom, je pri

Foto: Andrej Božič

Mlinarjevih nekdo ponoči obesil na vrata spisek članov družine - najbrž pomagači nemških žandarjev. Zjutraj so prišli orožniki ter vprašali, kje imajo sinove. Da so delavci v gozdu, da so na delu, sta rekla oče in mati. Oni pa so vpili, da so banditi. Domačim so dali pol ure časa, da se pripravijo za odhod, v taborišče, v Nemčijo. Enako se je zgodilo Bertoncljevi družini. In potem Blažev prijatelj Peter Šmid, organizator OF za Selško dolino. Sodeloval je z Maksom Krmeljcem iz Poljanske doline pri razvoju močne zaledne organizacije za pomoč partizanom. To pripovedujem, ker vem, da bi bil Blaž vesel, da se spominjamo tudi tistih borcev, ki nimajo javnega spomenika. Velik Blažev prijatelj je bil tudi Jožef Berce, ki je postal pomočnik komisarja jurišnega bataljona 31. divizije in končal kot pomočnik poveljnika 9. armade Jugoslovanske vojske. Zaslužen borec, a danes je bolan in se nam ni mogel pridružiti. Omeniti moram še Albina Lavtarja, oba sva bila pripadnika Gorenjskega vojnega področja in sva skupaj prišla v osvobodeni Kranj, ter Marjana Luznarja - Jekla, sorodnika župana Občine Železniki, ki mu želim, da bi tako pogumno vodil gospodarstvo občine, kot je bil Marjan Luznar junaški partizan.

Leta 1943 je bila v Bukovščici maša. Ko so ljudje prišli iz cerkve, so zagledali skupino partizanov. Med njimi je izstopal velik junak, ki je dvignil puško v zrak, tako da jo je držal za cev, in začel govoriti: »Dragi vaščani, dragi prijatelji! Vemo, da veste, da smo že nekaj dni v bližini Bukovščice. Tu je naše zatočišče in se vam toplo zahvaljujemo. Ne bojte se nas. Danes nismo prišli ne mobilizirat ne nabavljat hrane. Prišli smo vas pozdravit in vam povedat, kakšni smo mi, partizani, kdo so naši zavezniki in kje se odvija borba proti Nemčiji.« Tako je govoril in ni izpustil dvignjene roke s puško. Strmel sem vanj in ga požiral z očmi. Ljudje so se počasi razšli, pomirjeni, veseli, razmišljujoči. To je bila Kranjska četa, ki jo je vodil znani borec, komandir Krtina, medtem ko je bil Blaž komisar. Prek jelovskih enot sta potem oba prišla v Prešernovo brigado in postala komandanta vsak svojega bataljona. Blaževa pot se je nadaljevala v Gradnikovi brigadi in slednjič v Škofjeloškem odredu, kjer se je končala. Njegovi smrti in smrti mnogih drugih borcev je v tistem času mogoče delno botrovala tudi manjša pozornost in previdnost ob bližajočem se koncu vojne.

Še en spomin iz Bukovščice bi rad obudil, ko sem na začetku rekel, da je bilo v dolini malo izdajstva. Na Janeza Šifererja, ki je vedel za minersko četo v Hrastniku, a ne on ne vaščani partizanov niso izdali, četudi nekateri niso bili njihovi simpatizerji, na kar spominja plošča na šoli. Janeza so odpeljali v Selca in potem v Škofjo Loko ter ga preteпали in zasliševali tri mesece, ker so hoteli od njega izsiliti priznanje o sodelovanju z - po njihovem - banditi. Vendar ni ničesar priznal, nikogar izdal, celo družino pa so internirali v nemško taborišče.

Danes se hoče povzdigniti belogardizem, imenujejo ga domobranstvo, ki naj bi bilo slovenska vojska. Tako kot so oni tik pred osvoboditvijo povzročili smrt Blaža Ostrovrharja in še mnogih drugih, so v tistem času zverinsko umorili tudi tri partizanke, ki so se v osmem mesecu nosečnosti napolile v partizansko Cerkno, da bi tam rodile. Domobranci so jih zajeli na poti v vasi Podpleče pri Novakih, naščuvali nanje pse, da so jih raztrgali, in se še sami strahovito znesli nad njimi. Soborci so jih prepoznali le po ostankih obleke. Pokopane so ob pokopališču v Cerknem. Ni moja želja obnavljati teh grozljivih spominov, je le opomin na danes zatajevano resnico o zločinskem delovanju domobranstva vse do konca vojne. Že leta 1944 so iz ameriških in angleških letal metali letake, s katerimi so pozivali »zaposlene v sovražni vojski«, naj se s tistim listkom javijo partizanom, da bodo deležni amnestije. To je bilo sporočeno tudi škofu Rožmanu. A oni so se raje držali svoje sramotne prisege in do konca verjeli v zmagi. Danes pa se povojni obračuni s kolaboracijo izrabljajo za politično obračunavanje.

Papež Frančišek je v velikonočnem govoru v Rimu omenil revščino v svetu, neskladje med bogatimi in revnimi, ter priporočil ljudem, naj se obnašajo bolj skromno in pravično. Ni pa povedal, da ima Vatikan samo v zlatu preko 350 milijard evrov in več kot 1.500 milijard evrov v bankah. Zakaj tega denarja ne vrne revežem, saj je bil od njih pobran? Moj prijatelj je rekel: »Rado, veš kaj, pusti Katoliško cerkev, ta je zelo poštena, saj tudi ti pošteno plačaš poroko, pogreb, samo spoved je bila vedno zastoj.« Zakaj? Zato, da je okupator prek župnišča in domobrancev izvedel za tiste reveže, ki so pomagali partizanom, in to nedolžno povedali pri spovedi. To hočem povedati. Razmišljajmo malo.

O novi vladi ne bom govoril, najslabša je bila Janševa, še slabša Pahorjeva, krono bo pa nosila Cerarjeva. Kar niso Nemci dosegli med vojno, jim uspeva danes. Nekoč sem bil zaposlen pri Splošni plovbi, danes je v nemški lasti. Cerar je prodal Aerodrom Ljubljana nemški Lufthansi. Če bodo gradili drugi železniški tir iz Kopra, bo tudi Luka njihova. Torej dosega danes s kapitalom, kar jim ni uspelo v vojni. Cerar pravi, da je o prodaji državnega premoženja že vse podpisano. Ali so Nemci podpisali, da nas bodo okupirali, ali so Nemci kaj rekli, zakaj je nemški vojak vreden sto Slovencev, ko so streljali talce? Tudi vojne reparacije še niso plačali. Razmišljajmo o tem.

Hvala vsem, ki ste se danes prišli v Topolje poklonit spominu na Blaža Ostrovrharja in njegove tovariše!

★ ★ ★

GOVOR MITJA KLAVORA, GENERALNEGA SEKRETARJA ZVEZE, NA SPOMINSKI PRIREDITVI OB 72. OBLETNICI ZMAGOVITEGA BOJA GUBČEVE, CANKARJEVE, ŠERCERJEVE IN TOMŠIČEVE BRIGADE V JELENOVEM ŽLEBU, RIBNICA, 28. 3. 2015

Tovarišice in tovariši,
spoštovane borke in borci, gosti, praporščaki, vojaki Slovenske vojske, predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij in nastopajoči, minister za obrambo, Janko Veber!

Poseben pozdrav velja šolarjem, ki nas bodo z nastopom popeljali v dneve spominov na našo mladost, torej še bolj nazaj v

preteklost! Nazaj v leta, ko je slovenski narod bil boj za obstanek in za lepši, boljši jutrišnji dan. V čas, ko so ljudje iskreno verjeli v ideale narodnoosvobodilnega boja. Brez prepričanja, brez ljubezni do domovine in brez narodne zavednosti marsičesa ne bi bilo, morda bi bil iztrebljen ves narod.

V letu 1941, praktično že v tretjem letu II. svetovne vojne, se je pričela dramatična epopeja slovenskega naroda, zavednih in naprednih narodovih sil. V tistem krvavem letu se je vojna razmahnila v vsej svoji krutosti in grozoti. Okupatorske vojske so se namenile razkosati in podjarmiti tedanjo našo domovino, državna tvorba Kraljevina Jugoslavija je kapitulirala in dejansko razpadla. Slovenski narod je vstal proti okupatorju, upor se je pričel zelo hitro po napadu, po ustanovitvi Osvobodilne fronte pa je dobil organizirano obliko in tudi izvirne narodno-politične cilje. Temeljne točke osvobodilne fronte so povzele hotenja Slovencev, ki niso hrepeneli le po osvoboditvi, temveč tudi po združitvi vseh Slovencev v eno državo, in po boljšem življenju za ljudstvo.

Sovražne vojske tedanjih fašističnih in nacističnih režimov so se z vseh strani zgrnile in zagrizle v našo deželo. Cilj jim ni bil le prisvojitve ozemlja in njegovo gospodarsko izkoriščanje, ampak tudi zloraba, izkoriščanje in na koncu iztrebljenje narodovega telesa. Bilo je očitno, da želi italijanski fašizem, ki je bil na oblasti v sosednji državi, dokončati tisto, s čimer je pričel kmalu po prvi svetovni vojni. Da želi nadaljevati s trpljenjem, zločinskim raznarodovanjem in hitrim potujčevanjem slovenskega naroda. Z zasedene Primorske, kjer je divjal že dvajset let, še drugam, v kraje, po katerih je po 6. aprilu stegnil svoje kremplje. Postalo je tudi očitno, da prodirajoči imperialistični nacizem želi poseči po našem skromnem domačem ognjišču in potujčiti slovenski narod, kolikor bi ga ostalo po izgonu in sistematičnem uničenju. Obema velikima sta se potuhneno in z maščevalnim žarom pridružila še zločinski ustaški režim, ki je zavladal v sosednji Hrvaški, kjer je imel veliko podporo zaradi ozemeljskih želja in arijskih prepričanj ter ambicij, pa tudi madžarska osvajalna širitvena ambicija.

Vsem tem sovražnikom in škodljivcem, njihovim zločinskim idejam in zamislim se je žal pridružil nazadnjaški domači sloj.

Posamezniki, stare politične stranke in del cerkvene oligarhije, ki je sledil najbolj nazadnjaškimi vatikanskim krogom, koristolovci in špekulanti. To je bil sloj, ki sta mu bila bolj po meri in pri srcu podpora okupatorju in delovanje proti lastnemu narodu kot zaščita in boj za obstoj lastnega naroda. V to so ga vodili ozki oblastni in kapitalski interesi, pa tudi zelo močna ideološka zaslepljenost. Žal sta prav ta sloj starih političnih oblastnikov in del nazadnjaške duhovščine naredila največjo zgodovinsko škodo narodu in pognala Slovence v bratomorni boj.

Za ubijanje lastnih ljudi so prejeli plačilo in obljubo, da bodo sodelovali pri oblasti od fašizma in nacizma, največjega zla, kar se ga je doslej pojavilo v poznani človeški zgodovini.

S svojim zločinskim hujskanjem k bratomorni vojni so dvignili roko nad lastni narod. Kot da niso bili dovolj že sama okupacija, repuščena milost in nemilost sovražnim tujim silam, slabe življenjske razmere ter brezupne mednarodne razmere.

Prihodnost Slovencev je bila negotova.

Velezdaja stare politike in dela duhovščine pa je pomenila zavestno sodelovanje pri ogrožanju eksistenčnih interesov Slovencev in slovenstva.

Iz drobne iskrice upora je vzplamtel veličasten in mogočen ogenj narodnoosvobodilnega boja. V bran naroda se je dvignilo najprej na stotine, nato tisoče in na koncu sto tisoče ljudi. Pri tem niso pomislili na svoj trenutni osebni interes ali položaj, še manj na lastno varnost in življenje.

V bran domovini, narodu, jeziku, kulturi, lastni zgodovini in socialno pravični družbi.

Mladi, stari, revni, premožni, kmetje, delavci, obrtniki, profesorji in dijaki, žene in moške so dvignili pesti in rekli NE!

NE okupatorju in NE domačim kolaborantom!

Upor je prerasel v osvobodilno vojno in v socialno revolucijo, v izgradnjo nove, ljudske oblasti na razrušenem pogorišču starega.

Morda kdo oporeka, vse bolj se pojavlja trditev, da je šlo pri sodelovanju z okupatorji za neke vrste taktično kolaboracijo. Kako taktizirati in se dogovarjati z režimi, ki so tisoče ljudi odpeljali v taborišča, izgnali sonarodnjake z domačih ognjišč v tujino, mlade fante mobilizirali v svoje zločinske vojske?

Takšno sprenevedanje ne zdrži trezne presoje in stoji na trhljih temeljih.

Navedem naj le en sam, pa dovolj slikovit primer iz medvojnege časa. Cenzura domobranske politične policije je temeljito posegala tudi v šolske knjige, v berila, ki so jih uporabljali učenci v osnovnih šolah, kjer je še ostala slovenščina kot učni jezik. Na območju rajha so tako ali tako morali vsi govoriti nemško.

Prosvetni odsek pri šefu pokrajinske uprave Leonu Rupniku je 3. oktobra 1944 izdal odlok o odobritvi uporabe beril in čitank, vendar »je treba pred rabo odstraniti iz njih .....nenavadne sestavke«. Iz knjig so morali odstraniti Franceta Bevka, Mileta Klopčiča, Toneta Seliškarja, Iga Grudna, Antona Ingoliča, Josipa Ribičiča, Josipa Šesta, Venceslava Winklerja, Juša Kozaka, Antona Novačana, Frana Albrehta, Miška Kranjca, Prežihovega Voranca.....in še in še. To zame ni taktična kolaboracija, to je veleizdaja in zanikanje lastnega naroda za pridobivanje drobnih koristi in pobiranje drobtinic pod gospodarjevo mizo.

Takšni ugotovitvi pritrjuje tudi članek, objavljen v Slovencu 26. oktobra 1944, z obsojajočim naslovom »Zvodnik bila je knjiga in nje pisci«. Pisur ni napovedoval vojne le vsemu naprednemu, temveč vsemu, kar je bilo kdaj narejenega v korist slovenske kulture.

Med drugimi hudimi obtožbami avtor zapiše: »Ideje dajejo smer človeški zgodovini!.....Ko ne bi bilo v zgodovini idej, ne bi bilo revolucij.....In ko ne bi bilo Marxove revolucionarne teorije, bi ne bilo komunistične revolucije.« In naprej: »Tudi pri nas je bilo precej hlapcev komunizma. Delovali so na vseh področjih, ki smo se jim uspešno upri. Če pa hočemo očistiti Avgijeve hleve kulture, moramo spoznati, kakšno je bilo dejansko stanje. Šele tedaj bomo izvedeli, v kakšni nevarnosti smo bili, ko je bila književnost poglavitni del kulture.«

Takšno mišljenje so vcepjali dijakom v srednjih šolah!

Torej, kolaboracija je bila kulturni boj in ne zgodovinsko taktiziranje. In bila je poražena. Danes pa se ta boj nadaljuje! S skoraj enakimi besedami in s podobnimi sredstvi, tudi s pomočjo iz tujine in z raznimi resolucijami, ki jih pišejo zagovorniki kolaboracije.

Danes se v miru, na svojih, domačih tleh in v domačem jeziku spominjamo tistih časov. Niti sam, niti večina tu prisotnih nas ni živela tistega težkega časa. Onim redkim, ki so še med nami, in so pri tem boju sodelovali, pa lahko izrečemo le veliko zahvalo. In usodi smo lahko hvaležni, da nam ni bilo treba biti v dilemi, v dvomu, kaj storiti. Nam se ni bilo treba odločati, kam in s kom!

Vendar sem prepričan, da bi se nas velika večina postavila v bran lastnega naroda, četudi bi svoje prsi izpostavili sovražnim morilskim puškinim cevem in bombam. Da bi častno izpolnili domoljubno dolžnost.

Stopiti v bran lastnega rodu, družine ali naroda in domovine je najvišja etična zapoved. Morala te zapovedi presega vse druge norme, predvsem pa tiste, ki jih propagirajo lažni preroki in leseni bogovi ali zlata teleta!

Če bi bilo to vodilo ljudem, ki so zabredli v kolaboracijo, bratomorne vojne v Sloveniji ne bi bilo.

Več kot 70 let je minilo od takrat. Čas cele generacije. Malo je še živih borcev za svobodo, ki so tistega marčnega dopoldneva do tal potokli okupatorjevo vojsko v širnih gozdovih Velike gore nad Ribnico. Slovenska partizanska vojska je v zmagovitem pohodu proti svobodi slovenskega ljudstva izborila veliko zmag, vmes je bilo tudi porazov. Bile so žrtve. Mnogi so padli v boju, še več pa je bilo pomorjenih borcev, njihovih svojcev, narodno zavednih in drugih dobrih ljudi, njim so sodili okupatorji in sosedje, ki so se jim udinjali, a brez sodišča in brez krivice.

Od mnogih bitk med NOB je bitka v Jelenovem žlebu ena največjih zmag slovenske partizanske vojske na bojnem polju. Po uspešni partizanski protiofenzivi od začetka novembra 1942 do konca marca 1943 so Tomšičeva, Gubčeva, Cankarjeva in Šerčerjeva prizadejale velike izgube okupatorju ter njegovim pomagačem od Žumberka do Ribnice.

Utrujene od nenehnih pohodov in bojev, pomanjkljivo opremljene in z zelo malo streliva so se brigade namenile umakniti na Notranjsko.

Sovražnik je nameraval partizansko vojsko stisniti v obroč in uničiti. Zato je v osrčje Velike gore napotil močne sile. V operaciji je sodeloval tudi bataljon iz italijanske divizije »Macerata«.

Iz Kočevja prek Grčaric so se napotili v smeri Jelenovega žleba, na poti so vojaki prenočili.

Zjutraj so se napotili proti vrhovom Velike gore, kjer naj bi pripravili uničujoče zasede partizanskim enotam.

Dve partizanski brigadi sta si pod Malo belo steno po napornem vzponu na Veliko goro oddahnili. Postali sta na jasi Jelenov žleb.

Borci prednjih enot so trčili z Italijani, ki so bili na pohodu h končnim položajem. Partizanski komandanti so se odločili napasti. Moči nasprotnika niso poznali, vendar so odločno udarili po njem. 1. bataljon Cankarjeve brigade je pohitel sovražniku nasproti in ga s silovitim ognjem in bombami zaustavil ter prisilil v obrambo, 2. bataljon je široko objel sovražno kolono pod cesto, 2. bataljon Gubčeve brigade je planil proti Mali Beli steni, proti vzpetini kote 1086.

Začela se silovita dirka med nasprotniki, kdo bo prej na vrhu. Gubčevci so si z bombami utirali pot.

V boj so posegli tudi borci 3. bataljona Cankarjeve in 1. ter 3. bataljona Gubčeve brigade. Jurišna skupina, ki jo je vodil komandir 1. čete Adolf Osterc - Adi, je po boju mož na moža zavzela koto 1086. To junaštvo je odločilo o zmagi v krvavi bitki. Vojščake, ki so daleč od doma skušali nadaljevati poslanstvo rimskih legij, je zajela panika.

Partizanski juriši so bili silovitejši, želja po zmagi neizmerna, zavest o bližajoči se svobodi neznansko močna.

Italijanski vojaki so začeli bežati. Strmo, kamnito in gozdnato območje ni dovoljevalo urejenega umika. Tomšičevci in Šerčerjevci so slišali odmeve bitke. Pohiteli so na pomoč. Predhodnica Tomšičeve je Italijanom zaprla pot za umik proti Jelenovem žlebu, 3. bataljon Tomšičeve je prispel na bojišče prav ob zaključku bojev. Z druge strani pa so tedaj pridrveli borci Šerčerjeve.

Hrabrost, odločnost, iznajdljivost so bili ključni dejavniki zmage. Borci in poveljniki so se izkazali.

Zmaga je bila popolna.

Partizani se niso podali za bežečim sovražnikom. Razmere na širšem bojišču niso bile znane, nasprotnikove enote so silile iz Ribnice v Veliko goro, pobrati je bilo treba bogat plen. Predvsem pa je bilo potrebno umakniti na varno ranjence iz prejšnjih bojev. Opustili so pregon.

Na bojišču in v neposredni bližini je padlo 106 okupatorjevih vojakov, 102 sta bila ranjena.

Kasneje so sami Italijani ugotovili, da je 58 ranjenih vojakov umrlo od ran in mraza, ko so se zatekli med skalovje.

Izgube na partizanski strani so bile manjše, padlo je 5 borcev, 5 pa jih je kasneje umrlo zaradi ran iz bitke. 20 partizanskih borcev je bilo ranjenih.

To je bil dan zmage, pa tudi dan umiranja, poraza in žalosti.

Ni si težko zamisliti, da so si partizanski borci, pretežno mladina, željna življenja in radosti, želeli svobode in miru.

Okupacija domovine jim je zagrenila in ukradla mladost. Vendar je tedanji čas velike zmage ločil to mladino še za zelo dolgo obdobje do svobode in miru. Še dolgo naporno obdobje in tudi dolgi pohodi in krvavi boji so bili pred njimi.

Kaj so mislili in doživljali mladi na drugi strani okopov in puškinih cevi, lahko le ugibamo.

Kaj je fante in može pripravilo do tega, da so pridrvili v naše kraje in se podali v krvavi boj?

Ne vem!

Verjetno pohlep in ambicije njihovih vladarjev, pa tudi lastno prepričanje, da služijo svoji domovini. Pro patria, so vzklikali.

Za kaj naj bi se borili v tistem času?

Za prve mi je jasno in logično. Domovina mora biti svobodna! Za druge...ne, tu ni logike, ni razumevanja, kaj je sila, ki človeka popelje v tuje kraje morit in preganjat ljudi, ki jih ne poznaš.

Umrlo je veliko vojakov, naj počivajo v miru, ugasnila so življenja, ki jih je nekdo objokoval. Za vsakim izgubljenim življenjem so ostale objokane oči mater, žena, otrok.

Padli italijanski vojaki si niso izmislili krute vojne, vanjo so jih pognali oblastniki. Tisti, ki so si v svojih umazanih ciljih in pohlepnihih namenih podali roke z domačimi kolaborantskimi oblastniki. Oni so si bili bližje kot pa prvi in drugi z lastnim narodom.

70 let je minilo od konca vojne, vendar žalosten spomin na težke in krute dni vojne in nasilja ostaja v naši zavesti, obnovljen, svež, kot da se je vse to zgodilo včeraj ali pred nekaj tedni. To spoznanje mora biti naše vodilo pri razmisleku o tem, kdo smo in kaj smo.

Tovarišice in tovariši, preveva me občutek ponosa, da pripadam rodu, ki je rasel in se boril v teh krajih. Pa ne le proti divjemu sovragu, tudi proti povsem drugim tegobam, kot so izkoriščanje, poniževanje, prezir, zatiranje, garanje za skorjo kruha in pomanjkanje vseh vrst. Da pripadam rodu, ki je iz nič ustvaril partizansko vojsko, ki je bila leta 1944 že resna in spoštovana zavezniška sila.

Pod njeno zaščito se je udomačila in zakoreninila ljudska oblast, oblast v pravem pomenu besede, partizanska država. Država, zgrajena na temeljih ljudske odločitve, z organiziranim zdravstvom, šolstvom, proizvodnjo, kulturo, denarnim zavodom, zakonodajnim organom... navkljub tedaj še močnemu III. rajhu, ki pa mu je že bila zadnja ura.

Jaz vem, mi vemo, kdo je zmagal in tega ne more zbrisati nič in nihče!

Ne zid v Grahovem, na katerem se skuša ponarejati zgodovino, ne kričeči politiki in politikanti ter samozvani zgodovinarji.

Zmagali smo ljudje, slovenski narod. Tako leta 1945 naši očetje in dedje kot leta 1991 naša generacija. In dobili, kaj dobili, priborili in prislužili smo si državo. Samostojno Slovenijo! Prepričani smo bili tedaj, da je ta zdaj prava, samo naša, najdražja, samostojna in suverena Republika Slovenija.

Morda sta čas in kraj prava, da se vprašamo, ali so junaki partizanskih bojev, tisti tu, katerih zmage se spominjamo danes, kot deset tisoči njihovih soborcev po vsej domovini in izven njenih današnjih meja, padli za pravo stvar?

Lahko ugotovimo, da tok časa zadnjih 10 ali 15 let našega naroda in države ne nosi proti dobri prihodnosti. Kriza, ki je zajela svet, je le del resnice in zgodbe o slabem. Mi smo si velik del krize skuhal in uprizorili ter zavdali kar sami.

Nesposobni politiki, samovšečni in vase zaverovani, ki se lepo držijo na toplem, tatinski direktorji, podkupljivi in vzvišeni uradniki in grabežljivi tujci nam krojijo naš vsakdan.

Res, junaki partizanskega boja, padli domoljubi, morali se bomo bolj potruditi, da bomo vredni vaše žrtve in vaših zmag, in bomo doumeli globino boja za svobodo in samostojnost.

Žal se mnogi današnji oblastniki skušajo odrekati naši slavni zgodovini. Drugi jo skušajo spreminjati, tretji bi jo najraje spregledali ali zavestno pozabili. To doživljamo vsak dan, v medijih, v parlamentu, ob državnem ignoriranju državnih praznikov, povezanih z NOB.

Žal tudi takšni ljudje upravljajo našo državo in nam iz dneva v dan jemljejo mero. NOB pa je kljub takšnim poskusom najsvetlejša

obdobje v zgodovini Slovencev, kolaboracija pa največji madež. Ta zločin je lahko deležen odpuščanja, nikakor ne pozabe. Razdvojenost pa deležna pomiritve. Pomirili smo se s sosedi, tedanjimi sovražniki, z okupatorji, medvojno domačo razdvojenost pa nekateri venomer, znova in znova poudarjajo, krepijo in podžigajo zaradi sedanjih politikantskih ciljev.

Druga svetovna vojna je bila čas, ki ga lahko brez sramu ali lažnega povelečevanja imenujemo veličastna umestitev Slovencev in Slovenije na zemljevid zgodovinskih narodov in častnih držav.

Držav, ki so z zmago nad fašizmom in nacizmom v Evropi ter nad kolonialno agresijo v Aziji oblikovale povojni razvoj Evrope in odnosov v svetu. Na našo veliko srečo Evropo miru, žal pa v nasprotju s tem tudi svet nasilja, vojn, zatiranja in lakote.

Vprašati se moramo, če je današnja Evropska skupnost, ki vse bolj teži k nadvladi velikih in močnih nad malimi in slabotnejšimi, res naš ideal. Je to danes res domovina domovin? Ali morda drvi v razmere, ki smo jim priča marsikje v svetu, v Siriji, Afganistanu, Iraku, Palestini, Jemnu, Sudanu.....pa tudi v Ukrajini, ki je pred našim pragom?

Danes Evropska unija ni naš ideal razmer in odnosov. Treba jo bo temeljito preoblikovati, da bo izpolnila ideale, ki so jih v sebi nosili tisoči, ki so v vojnah umirali in omogočili današnji relativni mir. Ljudje v vojnah, spopadih in zaradi lakote umirajo. Svoj glas moramo zastaviti za mir in socialno pravičnost, proti izkoriščanju kapitala, za enakost pravic slehernega človeka in za pravičnejšo delitev svetovnega bogastva. Ves čas in povsod!

Vse, kar sem povedal in skozi to skušal ilustrirati svoj pogled na sedanost, v glavnem drži. Ni videti lepo, ni prijazno. Bližje je težkim zgodovinskim preizkušnjam kot lepemu, družbi miru in blaginje.

Vendar, mladina, borci, članstvo zveze borcev, vsi dobro misleči in napredni ljudje, ne živimo zato, da tarnamo in gledamo nazaj. Obrniti se moramo naprej, svoj pogled in misli usmeriti k soncu, k svetlobi, k lepšim časom. Pred 70 leti so naši ljudje dočakali svobodo, mi pa moramo poskrbeti, da jo bodo uživali zanamci tudi čez 70 let.

Kaj poje pesem prijatelja Lojza z Dolenjske, iz krajev, tam čez hrib, proti Novem mestu:

Rad bi nov dan
*Rad bi pozabil strahove,
 ki gnezdiijo v meni,
 rad bi izbruhal ves balast,
 ki me duši ...
 Izbrisal bi vse dogodke,
 ljudi, ki razjedajo moj čas,
 onesnažujejo moj prostor.*

*Rad bi nov dan,
 v katerem bi se razdajal –
 zaradi sebe
 in ne zaradi njih.
 Rad bi več časa,
 da preizkusim spoznanja.*

Naj bo ideja te pesmi vodilo za naše razmišljanje in ravnanje. Delajmo za lepšo prihodnost vseh ljudi v Sloveniji, Evropi in v svetu. Dvignimo glas in pest upora v zrak vedno, ko se komurkoli povzroča bolečina, krivica ali zločin. Branimo slabotne in nemočne, dajmo revnim in odrinjenim. Borimo se za pravico in resnico.

Tovarišice in tovariši, spoštovani, vem, kdo je zmagal, vem pa tudi, kdo danes izgublja. Čas zahteva dvignjeno pest!

Smrt fašizmu, svobodo narodu!

GOVOR DR. LJUBA BAVCONA, ČLANA SVETA ZVEZE, NA SLOVESNOSTI NA DNEVU OŠ STANETA ŽAGARJA V LIPNICI 26. 3. 2015

Spoštovani,

v čast mi je, da smem povedati nekaj misli ob dveh povodih, zaradi katerih smo se danes zbrali. Saj vsi veste, a naj kljub temu spomnim, da Osnovna šola v Lipnici nosi ime narodnega heroja Staneta Žagarja, ki je padel 27. marca pred triinsedemdesetimi leti v boju z nemško okupatorsko vojsko in zato šola v teh dneh praznuje svoj dan. Znani »dobravski učitelj« Stane žagar, ta veliki človek, vse svoje življenje vdan ljudem, njihovemu osveščanju, izobrazbi in napredku, je bil ob svoji smrti član glavnega poveljstva slovenskih partizanov, organizator narodnoosvobodilnega gibanja na Gorenjskem in v tedanji okupirani Evropi edinstvene dražgoške bitke. Zato ga je Predsedstvo ljudske skupščine FLRJ 5. julija 1951 razglasilo za narodnega heroja. Šola v Lipnici, ki že dolga leta zvesto, spoštljivo in vsemu navkljub nosi njegovo ime, se ga vsa ta leta spominja z dnevom šole in s proslavo.

Ob vodstvu požrtvovalnih učiteljic in učiteljev in ob sodelovanju Krajevne organizacije Zveze borcev in Krajevne skupnosti jo vzorno pripravijo učenke in učenci. Zato je šola dobila lani od dnevu upora, 27. aprilu, zaslužen najvišje, zlato, priznanje Zveze združenj borcev za vrednote NOB. Dovolite mi, da vsem prisrčno čestitam in se v imenu svoje soproge Danice Žagar, edine še živeče članice Žagarjeve družine, in v svojem imenu zahvalim prejšnjemu ravnatelju Stanetu Miheliču in sedanji ravnateljici, profesorici Alenki Cuder, vsem učiteljicam in učiteljem, ki so pripravljali proslave tu, v šoli, in tudi na dan mrtvih na dobravskem pokopališču, kakor tudi Zvezi borcev in krajevni skupnosti na Dobravi, še posebej pa tovarišu Francu Ješetju, ki je, dokler je zmožel, skrbel za to, da spomin na Staneta Žagarja ni zamrl.

Letošnja proslava ima še poseben pomen, ker poteka v letu zmage zavezniških sil, torej tudi naših partizanskih sil, nad silami osi. To so bile sile zla, zatiranja in celo iztrebljanja »manjvrednih« ljudstev, med katere so nacisti poleg Judov uvrstili tudi Slovence. To je bila torej zmaga mednarodnega prava nad nacizmom in fašizmom, ki sta simbol skrajne nečlovečnosti in holokavsta, najhujšega mednarodnega hudodelstva, ki se danes imenuje genocid. Ta zmaga je bila uresničitev sanj Žagarja in desetisočev njegovih soborcev, ki so padli v uporu proti fašističnemu zlu. Zmagale so pomembne vrednote - svoboda, človekovo dostojanstvo in njegove pravice, socialna pravičnost in človečnost, kot je to poudaril tudi francoski predsednik Hollande na lanski proslavi sedemdesete obletnice zavezniškega izkrcanja v Normandiji. Čeprav je izbruh hladne vojne te vrednote začasno potisnil v pozabo, so se zdaj, po toliko letih znova pokazale za trajne, vredne vseh naših prizadevanj in torej aktualne tako, kot so bile aktualne pred sedemdesetimi in več leti.

Boj za te vrednote namreč z zmago v drugi svetovni vojni ni bil dokončan, kakor nam pripoveduje naša in svetovna zgodovina zadnjih sedemdesetih let, in še posebej tudi čas, ki ga pravkar živimo. Zato se utemeljeno zastavlja vprašanje, ali lahko in kaj lahko ime in predvsem zapuščina Stanka Žagarja da tej šoli, njenim učiteljem in učencem. Najprej se zdi, da je treba poudariti Žagarjevo prizadevanje zato, da bi šola otroku že v zgodnji mladosti pomagala razvijati samozavest in zavest o njegovem človeškem dostojanstvu, o njegovih pravicah in odgovornostih. Žagarjeva zamisel o delovni šoli je otroka obravnavala kot aktivnega, sodelujočega učenca, a ne zato,

Foto: Mira Hladnik

da bi dobil kopico pridnih in ubogljivih otrok, temveč zato, da bi pomagal otrokom razviti samostojnost, ustvarjalnost, radovednost in tudi upornost, če in kadar se godi izkoriščanje in zatiranje, torej krivica njemu ali komu drugemu kot posamezniku, skupini ljudi ali ljudstvu sploh. Seme samozavesti in upora, ki ga je zasejal Stanko Žagar na Dobravi, je bilo vrženo na plodna tla. Od 511 prebivalcev dobravskega

šolskega okoliša jih je bilo 118 v partizanih, 28 jih je padlo, kakor o tem pričajo zlomljeni klasi na znamenitem dobravskem pokopališču - spomeniku; 16 jih je okupator usmrtil kot talce in kar 258 prebivalcev dobravskih vasi je šlo skozi nemške, italijanske in domobranske zapore in taborišča.

Stanko Žagar se je skupaj s svojo soprogo in petimi otroki v slovensko zgodovino zapisal v številnih izobraževalnih in društvenih dejavnostih ob rednem pouku, na primer z nadaljevalno šolo za odrasle in tudi zunaj dobravske šole, o čemer pripovedujejo spomini tistih, ki so ga preživeli, kot tudi pisna dela - študije zgodovinarja Ivana Križnarja, pedagoga Poldeta Kejžarja, roman o Nadi Žagar pesnika Jožeta Šmida in še posebej tudi v knjigah Ivana Jana, posvečenih dražgoški bitki. Razumljivo je, da v tem nujno kratkem nagovoru na današnji proslavi ne morem povedati vsega, kar bi rad povedal v zvezi z današnjim časom in njegovimi izzivi. A ne morem mimo Žagarja in njegove vloge v dražgoški bitki, njenega pomena za usodo slovenstva na Gorenjskem, za dvig uporne samozavesti Slovencev sploh in za uporniška gibanja v vsej okupirani Evropi. Stanko Žagar je imel na zborovanju vaščanov govor, ki ga sicer nimamo v pisni obliki, a iz Janovih in pričevanj drugih udeležencev je razvidno, kako globoko je spoznal in razumel grožnjo nacizma za človeka, za njegovo svobodo in enakopravnost in še posebej za nadaljnji obstoj slovenskega naroda. Zato je razumel usodno nujnost oboroženega boja proti nacističnemu in fašističnemu zlu in zavedal se je tudi tega, da bo terjal velike, a neizogibne žrtve, če se hočemo Slovenci ohraniti kot narod na svoji zemlji.

Zdi se mi, da sem s temi poudarki povedal tudi, kakšen pomen pripisujem prav tistim vrednotam, ki jih je gojil in razvijal Stanko Žagar, za naše današnje življenje v samostojni državi Sloveniji, ki je članica Evropske skupnosti in vključena v vse protislovne procese globalizirajočega se sveta. Ali ne mislite tudi vi, da so še kako potrebne naša samozavest glede enakopravnosti v evropski družini narodov in držav, naša samostojnost in ustvarjalnost, pa tudi naša odločnost in upornost, ko se ljudem godijo krivice, ko imamo ekonomski sistem, ki proizvaja vse več revščine ob vse manjšem številu velebogatašev. Naj torej ob dnevu šole zaželim njenim učiteljicam in učiteljem veliko uspeha pri vnašanju teh, rekel bi, večnih vrednot v osebnost mladih ljudi, da bodo prispevali k napredni in aktivni vlogi Slovenije v Evropi in v svetu, in tako tudi k svoji svobodi, svojim pravicam, človeškemu dostojanstvu in blagostanju.

★ ★ ★

GOVOR MILANA GORJANCA, ČLANA PRESEDSTVA ZVEZE, NA SPOMINSKI SLOVESNOSTI OB 73. OBLETNICI BITKE NA PUGLEDU 21. 3. 2015

Tovariški pozdrav borcem in drugim udeležencem narodnoosvobodilnega boja slovenskega ljudstva!

Prisrčen pozdrav vsem vam, ki v srcu nosite vrednote tega boja!

Tam na Pugled gori, tam so težki boji.

To je prvih stih znane partizanske pesmi, ki jo je za partizanski čas priredil borec Molniške čete in 2. štajerskega partizanskega bataljona Ludvik Kukavica, partizansko Papež, doma iz Zgornjega Kašlja, najverjetneje v spomin soborcu in sovaščanu Poldetu Mazovcu, ki je padel v boju z italijanskimi okupacijskimi vojaki 23. marca 1942 tu na Pugledu. Pesem še danes živi med zavednimi Slovenci in znova oživlja spomin na narodne borce za svobodo.

Hribi in gozdovi na jugozahodnem robu prestolnice so sinonim za odpor proti okupatorju in za partizanstvo. Na sosednjem hribu Molniku je bila 13. julija 1941 oblikovana prva partizanska četa. Nedaleč od tod v dolini Besnice je padel prvi okupatorjev vojak že tri dni za tem. Z Molnika so odšli prvi partizani na Mokrec ter naprej na Dolenjsko in Notranjsko. Molniška četa se je kmalu preselila na varnejši Pugled. V začetku januarja 1942 pa se je v njen nekdanji tabor naselil 2. štajerski partizanski bataljon po odmevnem prvem vdoru neke odporiške vojske v veliki nemški rajh konec decembra 1941 na Tisju. Na Pugledu se je bataljon okreplil, dopolnil z novimi borci, se temeljito izuril za nove boje in moralno ter politično pripravil za odpor okupatorju. To je storil ob nesebični in nenehni podpori domačinov, ki so bili skoraj vsi povezani v Osvobodilno fronto. Ta organizacija je delovala zelo zanesljivo pred nosom italijanskega okupatorja in prvih domačih izdajalcev, saj so hrano, orožje in drugo vojaško opremo za bataljon pripeljali kar z vlakom do Vevč in naprej na Pugled z vozmi. S pomladjo je bataljon začel z bojnimi akcijami. 13. marca je v zasedo padel italijanski osebni avtomobil, padli so trije rimski vojščaki, med njimi tudi major. Borci 2. čete so iz zasede ubili dva fašistična vojaka na cesti Lipoglav - Šmarje. Dva dni kasneje je bataljon razbil kolono italijanske posadke, ki se je umikala z Lipoglava. Istega dne so Italijani krenili v veliko obkolitveno ofenzivo na Pugled z več kot 2000 vojščaki. Pozno v noč je bataljon z ognjem iz neposredne bližine odbijal napade z vseh smeri in se ponoči neopaženo izvil iz obroča na Molnik. Naslednjega dne so Italijani po močni ognjeni pripravi znova napadli že prazno taborišče. Nato so začeli ropati in požigati po vaseh. Požgali so 11 hiš v Lipoglavu in Podlipoglavu, ustrelili 4 nedolžne vaščane in 30 odpeljali v zapore. Na partizanski strani so padli štirje borci, prvi trije so bili iz patrolje Poldeta Mazovca, ker jim je zaradi mraza zatajilo orožje.

Zahodno obrobje Ljubljane je dalo velik prispevek svobodi našega naroda. Štirinajst borcev in revolucionarjev je proglašanih za narodne heroje, nosilcev spomenice 1941 je bilo 214, v vrstah narodnih borcev je padlo 540 ljudi iz teh krajev. V fašističnih taboriščih je smrt storilo 295 ljudi. Okupator pa je kot talce postrelil 64 vaščanov, 100 drugih je izgubilo življenje zaradi vojne.

Žal se je na tem območju začel tudi izdajalski pohod bele garde. Prva četniška skupina pod poveljstvom poročnika Milana Kranjca je krenila proti Dolenjski iz okolice Sostrega. Pod Gorjanci se je prikazovala s partizanskimi simboli in se izdajala za Štajerski

bataljon. Kmalu so se ji pridružili od duhovščine zavedeni Dolenjci in postali strahotni zahrbtni klavci ne samo partizanov in aktivistov, temveč tudi nedolžnih domačinov in svojcev partizanov. Med drugim so brata in svaka gorjanskega partizana živa pekli na ognju. Sedem aktivistov so pri Šentjerneju pobili kar s krampi. Z njimi pa je bil ves čas kurat, mirnopedški kaplan Anton Šinkar. Nič manj kruta ni bila posadka na Urhu, ki se je ugnezdila v cerkvi in župnišču mimo volje tedanjega župnika v Sostrem in z blagoslovom ljubljanskega škofa Rožmana. Tudi na Urhu je bil največji krvnik duhovnik Peter Križaj, ki je storil smrt z vrvo po obsodbi ljudskega sodišča. Ne boste verjeli, da je na spletu zapisano, da je bil obsojen in obešen po krivici. Kaj si vse dovolijo ti gospodje v talarjih? Na vsak način se hočejo oprati izvirnega greha, delovanja proti slovenskemu narodu v korist tujih zavojevalcev, od pokristjanjevalca Valjhuna pa do italijanskega in nemškega podrepanika Rožmana. Tudi danes zlorabljajo prižnico kot politično in ideološko orožje proti demokratični oblasti. Najnovejši primer je zbiranje podpisov za referendum o družinskem zakonu. Globoko jih moti vzgoja otrok v istospolni skupnosti, o pedofilih svojih sobratov pa molčijo. Tak je primer iz vasi tu spodaj, ki se je zgodil pred leti. Tudi o nezakonskih otrocih svojih sobratov so tiho in zanje skrbijo samo nesrečne in zavedene matere, očetje pa se skrivajo v talarjih s svetniško nedolžnostjo na obrazih. Čas je, da slovenska Cerkev prizna svoj greh, kako je zavedla mlade in nedolžne fante, da so šli v boj proti partizanom v korist okupatorjev. Dokler tega slovenski škofje ne storijo, ne pristanem na nikakršno spravo. Dokler iz svojih vrst ne izločijo sobratov, ki so morili ali ukazovali moriti, ki so delili odpustke za poboje, ne more biti pomiritve. In oni še danes netijo sovraštvo v narodu in nas delijo na prave, verne, bogaboječe, ter na neverne, brezbožne komuniste.

Eden najbolj gorečih članov tedanje ZK, ki pa nikoli ni bil komunist, ker mu je šlo zgolj za oblast in povzpentištvo, ki je leta živel v grehu neporočen, danes na vsakem koraku sprejema zakramente pred televizijskimi kamerami, gospodje v talarju pa ga podpirajo. In prav on je goreč izvajalec narodove delitve in vodja zdravharstva v deželi na sočni strani Alp, ki pa zaradi njega postaja senčna in temačna.

Nekaj čudnega, nepojmljivega se dogaja pri nas. Postrojuje se nekakšna strankarska vojska v neznanih uniformah, za enkrat še brez orožja. Neki čudni fantje v takih uniformah se urijo na vojaških vadiščih in streliščih. Postavljajo spomenike z žaljivim napisom v poštenem boju padlim domobrancem. Celo »nepripranski« zgodovinarji ne omenjajo partizanov kot narodnoosvobodilne vojske, temveč kot revolucionarni tabor. Nasprotno stran pa ljubkovalno poimenujejo protirevolucionarni tabor, zanje niso bili izdajalci v službi okupatorja. Ves čas hočejo izdajalce predstaviti kot protikomunistične borce in

ne kot kolaborante. In oblast molči. Predsednik države se udeleži te postrojite in ga nihče ne pozdravi, torej je prišel brez povabila. Predsednik države zavrne predlog za visoko odlikovanje uglednemu partizanskemu voditelju, taboriščniku, povojnemu diplomatu in državniku ob njegovi stoletnici in mu hoče dati najnižje državno odlikovanje. Okrožna tožilka pravi, da napis na spomeniku v Grahovem ni žaljiv in ne vidi potrebe po kazenskem pregonu. Inšpekcijske službe so slepe, čeprav je gradbeno dovoljenje izdano na nezakonit način. Neka gospa zgodovinarica, ki je raziskovala žrtve med drugo svetovno vojno na Slovenskem, je ugotovila, da je »protirevolucionarni« tabor povzročil 4400 žrtev, da pa so belgardistični in domobranski zločini pripisani okupatorskima vojskama, če so domači izdajalci delovali pod poveljstvom italijanskih ali nemških oficirjev. Prejšnjo soboto smo se spomnili 113 borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade, prek 30 jih je bilo brez orožja in so se predali, poklali so jih pa domači domobranci in te žrtve so pripisane Nemcem, ki so se celo zgražali nad domobranskim početjem. Sočasno pa gospa prav nesramno zapiše, da je v povojnih pobojih padlo 15 odstotkov vseh žrtev. Če ne bi bilo izdaje in sodelovanja z okupatorji, bi bilo bistveno manj žrtev med partizani in med nedolžnim prebivalstvom, povojnih pobojev pa zagotovo ne bi bilo. Združeni narodi so sprejeli resolucijo o prepovedi fašizma, Slovenija se je vzdržala glasovanja, čeprav smo po številu žrtev fašizma takoj za Sovjetsko zvezo in Poljsko. Predsednik vlade ne zmore pojasniti tega molka Slovenije. Vsa gonja pa ima en sam namen, odvrti pozornost od vse slabšega življenja, od enormne prezadolženosti države, od kraje in razprodaje našega, nekdanj družbenega imetja.

In spet so žabe zakvakale na ves glas iz podalpske mlakuže, ki ji ljubkovalno rečemo tudi hram demokracije. Minister naj bi prekršil pooblastila, ker je svoji službi naročil, naj preveri dobre in slabe strani prodaje našega državnega Telekomu tujemu državnemu Telekomu. Ne bom preveč neskromen, če rečem, da se spoznam na obrambne zadeve, več kot pol stoletja se ukvarjam z njimi. Zveze so živčni sistem vsake obrambe, varnosti, preživetja v vojni ali naravnih nesrečah. Brez zdravih živcev, da bi prenesli dražljaj, pa je še najmočnejša roka nemočna. Za obrambo in varnost države pa je odgovoren minister za obrambo. Prav je imel, ko je hotel preveriti, kaj se lahko zgodi, če tuji lastnik sistema ne posodablja, ga v sili zablokira, prisluškuje politikom. Lastnik lahko počne, kar ga je volja, še posebej, če mu ukazuje tuja vlada. Tudi ministrova stranka je rekla, da ne nasprotuje prodaji državnih podjetij, da pa bodo skrbno pregledali učinke te prodaje. In to je minister storil. Na ves glas je zaropotal mladenič, ki še nič drugega ni storil, kot da je poslanec. Njegova stranka in on sam pa je največji zagovornik razprodaje državne srebrnine. On bi prodajal, ustvaril pa še ni ničesar, razen da ima že leta mastno poslansko plačo z dodatki za razne komisije. Odšli so na nenajavljen nadzor ministrove službe in ugotovili, da je minister ravnal napak. Kako so le izvedeli, da minister in služba počneta nekaj pregrešnega? Ker to službo in ljudi v njej dobro poznam, saj se z menoj ukvarjajo že četrto stoletje, vem, da so tam možje, ki jih je sprejel prvi obrambni minister in so še vedno zvesti vodji - opozicije. In predsednik vlade nam je iz Londona sporočil, da bo trdo prijel ministra. Predsednik vlade je obljubil, da bo prodal državo, ne, državna podjetja. In zdaj si minister iz druge stranke dovoli dvomiti v premierjevo odločitev in obljubo. Nak, tega pa v demokraciji ne dovolim, saj sem država jaz, je rekel francoski kralj. Bistvo tega kvakanja pa je v preusmerjanju pozornosti z enormnih postranskih zaslužkov umnih mož in gospa, ki nalivajo modrost in učenost v trde betice naše mladine. Iz ministrove stranke je najmanj takšnih zaslužkarjev na političnih in vplivnih položajih. Največ pa jih je prav iz največje premierjeve stranke. Državni zakladnik - minister za finance ne ve, koliko je zaslužil. Kako

pa naj potem ve, koliko bo država zaslužila? To kvakanje je podobno onemu: »Primate tata!« Vprašujem pa se, ali lahko ti ljudje pogledajo v oči svojim študentom, ki ne morejo dobiti dela, ker ga poberejo učeni in preplačani profesorji.

Naj zaključim svoje besedovanje s poslednjim stihom pesmi partizana Papeža, ki sem ji dodal dve besedi:

»VSTANI, LJUBI, DRAGI SLOVENSKI NAROD, SVOBODE ŽAR SE DRAMI!«

Smrt fašizmu – svoboda narodu!

B. SKLEPI GLAVNEGA ODBORA, SPREJETI NA SEJI DNE 24. 3. 2015

Glavni odbor Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je na 11. seji, ki je bila 24. marca 2015, na podlagi 20. člena Statuta Zveze sprejel naslednje

SKLEPE:

1. Glavni odbor sprejema Izjavo GO ZZB NOB Slovenije ob 70-letnici osvoboditve in zmage nad nacifašizmom v drugi svetovni vojni v predloženem besedilu.
2. Glavni odbor je verificiral mandat predstavniku Združenja borcev NOB Laško.
3. Glavni odbor naroča predsedstvu Zveze, da obravnava vse predloge iz razprave in predvidi možne ukrepe.
4. Glavni odbor se zavzema za čim manjšo uporabo rezervnega sklada in naroča predsedstvu Zveze ustrezne ukrepe za uravnoteženje prihodkov in odhodkov Zveze.
5. Glavni odbor sprejema letno poročilo o delu Zveze v letu 2014 in zaključni račun Zveze za leto 2014 v besedilu in dokumentih, predloženih za sejo.
6. Glavni odbor zadolžuje predsedstvo Zveze, da pripravi ustrezno izjavo glede notifikacije nasledstva Avstrijske državne pogodbe (ADP).
7. Glavni odbor sprejema sklep o izvolitvi kadrovske kandidacijske komisije v predlaganem besedilu.

Slavko Grčar,
predsednik delovnega predsedstva

C. POBUDA ZZB NOB SLOVENIJE ZA USTANOVITEV KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA PRIPRAVO ZAKONA O POPLAČILU MATERIALNE VOJNE ŠKODE

Spoštovani gospod dr. Miro Cerar, predsednik Vlade RS

Kot vam je znano, je v zadnjem času v javnosti ponovno zelo izpostavljeno vprašanje o poplačilu materialne vojne škode, povzročene v času okupacije Slovenije med II. svetovno vojno. Povsem upravičeno, saj je 70 let po osvoboditvi res skrajni čas za poplačilo te škode, kar so druge evropske države že zdavnaj uredile.

Mineva tudi 20 let od sprejema Zakona o žrtvah vojnega nasilja, v katerem je bilo določeno, da bo povračilo gmotne vojne škode urejeno s posebnim zakonom.

V Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je veliko članov, ki jim je bila priznana materialna vojna škoda, pa tudi dedičev umrlih takratnih oškodovancev. Zato upravičeno pričakujemo, da bo Vaša vlada brez odlašanja pripravila Zakon o poplačilu gmotne vojne škode. To je nedvomno zaveza države ne glede na to, kako so urejeni odnosi z Italijo in Madžarsko, in ne glede na izid terjatev do Nemčije.

Po sklepu predsedstva Zveze, sprejetem 7. 4. 2015, Vam predlagamo, da v pomoč pri pripravi Zakona o poplačilu gmotne vojne škode Vlada RS ustanovi koordinacijski odbor za pripravo tega Zakona, v katerem bi med drugimi razen pristojnih ministrstev za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter za finance, za pravosodje in za zunanje zadeve, sodelovali tudi predstavniki organizacij civilne družbe, ki združujejo materialne oškodovance II. svetovne vojne. Predlagamo tudi, da bi ta koordinacijski odbor vodila prof. IVICA ŽNIDARŠIČ, predsednica Društva izgnancev Slovenije, ki si dolga leta prizadeva za ustrezno rešitev te problematike in je letos celotno argumentacijo strnila v dragoceni knjigi o vojni škodi in vojnih odškodninah. Našo Zvezo združenj borcev za vrednote NOB Slovenije naj bi v koordinacijskem odboru predstavljal JANI ALIČ, član predsedstva Zveze in predsednik njenega Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja.

Gospod predsednik, vemo, da ima Vaša vlada veliko zahtevnih nalog. To pa ne sme biti razlog za ponovno odlašanje ureditve navedene problematike, saj gre za občutljive upravičene interese tisočev oškodovancev iz vseh koncev Slovenije in za nesporno dolžnost države, da končno reši ta problem.

Prosimo Vas za povratno informacijo o vaših odločitvah.

S spoštovanjem

PRESESDNIK
Tit Turnšek

Številka: 59-6/15
Ljubljana, 7. 4. 2015

Obveščeni tudi:

- ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti,
- ministri za finance, za pravosodje in za zunanje zadeve,
- Društvo izgnancev Slovenije,
- Zveza društev vojnih invalidov Slovenije,
- Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije,
- Peter Romavh,
- STA

D. PETICIJA ZDRUŽENJA PROTIFAŠISTOV, BORCEV ZA VREDNOTE NOB IN VETERANOV KOPER PROTI REHABILITACIJI FAŠIZMA V REPUBLIKI ITALIJI, POSLANA MINISTRSTVU ZA ZUNANJE ZADEVE REPUBLIKE SLOVENIJE

Primorci, ki nam je fašizem povzročil veliko gorja in zločinov, smo ogroženi nad dejstvom, da je italijanska država ob dnevu spomina

podelila medalje »v znak priznanja žrtev za domovino« 300 fašistom iz Salojske republike. Med njimi je vsaj pet vojnih kriminalcev, ki so obtoženi mučenja in ubojev Italijanov, Slovencev, Hrvatov in pripadnikov drugih narodov nekdanje Jugoslavije.

Odlikovanje fašistov so odkrili povsem naključno, potem ko je 10. februarja letos medaljo prejel bersaljer Parido Mori. Pri vsedržavnem združenju protifašistov ANPI in drugih antifašističnih združenjih so ugotovili, da je bil Mori bersaljer Salojske republike. Padel je 18. februarja 1944 na Mostu na Soči v spopadu s partizani, s fojbami ni bil povezan. Podelitev medalje pa pomeni nov poskus ponarejanja zgodovine in rehabilitacijo fašizma, kar je nezaslišano in nesprejemljivo.

Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije protestiramo proti takemu ravnanju italijanske države, ki očitno sodeluje pri rehabilitaciji fašizma ali pa si pred njo zatiska oči.

Tako mi kot slovenska manjšina v Italiji zahtevamo preklic odlikovanj.

Koper, 27. marca 2015

**Predsednik
Marian Krížman**

E. UVODNI GOVOR MAG. VIKTORJA ŽAKLJA NA SEJI SVETA ZB 19. 3. 2015

Na današnji sestanek me je prijazno povabil prijatelj, akademik Matjaž Kmecl. Glede na sestavo tega avditorija mnogi stvari bolje poznate kot jaz. Tu je Janez Stanovnik, ki je bil dekan ekonomske fakultete, ki je, če se prav spomnim, sredi sedemdesetih let izdal imenitno knjigo o mednarodnih ekonomskih odnosih in dobil zanj Kidričevo nagrado. Knjigo smo tedaj »ekonomski zelenci« navdušeno prebirali. Vidim tudi nekatere druge iz profesorskih in političnih vrst, na primer ing. Andreja Marinca. Zato moje uvodne besede morda ne bodo žebljica na glavico. Pričakovano. Krivdo pripišite sebi.

Bom pa na nekatere stvari drugače pogledal; tisti, ki me poznate, to celo pričakujete. Mar ne? V ekonomski srenji, pa tudi sicer, veljam za malce drugače razmišljujočega človeka, in to od vedno, temu primeren je tudi moj status. Poslušalstva, sobesednikov ne puščam hladnih.

Sicer pa: sem novomeški človek in človek povojnega časa, do srede sedemdesetih let sem bil prepričan, da je razvoj linearen in da za človeštvo tako rekoč ni nobenih pregrad in ne mej. Vedno bogatejši bomo, sem mislil, vsaka generacija bo živela bolje, socialne razlike se bodo manjšale ...V to sem bil trdno prepričan. Nisem si predstavljal tega, kar me je pretreslo sredi sedemdesetih let.

Takrat sta se zgodili zame dve usodni zadevi: prva, zvedel sem za t.i. meje rasti (Rimski klub.) Začel sem prebirati Meadowsa. Spreletelo me je: Zemlja je končna količina in zato na njej ni mogoča permanentna rast, ki smo jo tedaj enačili z razvojem. Če je tako, in je, potem sledi: ekonomijo bo potrebno zasnovati povsem drugače. Trivialno, plehko, a spregledano, točneje, zatajevano.

Druga zadeva: leta 1974 je eden najbolj prodornih profesorjev EF, tedaj še, če se prav spomnim, poimenovane po Borisu Kidriču, ki je gotovo eden najbolj nadarjenih Slovencev vseh časov, France Černe, izdal knjigo Teoretični problemi naše družbene in gospodarske ureditve. To delo je izjemno in če bi bil Černe sin številčnejšega naroda, bi knjiga zagotovo postala svetovna uspešnica.

Z njim sem se kasneje spoznal, tako kot z drugim velikim slovenskim ekonomistom, akademikom dr. Aleksandrom Bajtom, ki pa je bil profesor na Pravni fakulteti. Bil je izjemen analitik tekočih gospodarskih gibanj. Ne vem pravzaprav, zakaj sta bila oba ugledneža zelo prijazna do mene, ki so me bili tedaj časopisi že polni.

Ti dve zadevi sta me trajno opredelili: od tedaj dalje razmišljam, če poenostavim, politekonomsko. Poslej ekonomijo razumem kot družbeno vedo, ne kot eksperimentalno, naravoslovno znanost, ki pa, kjer je le mogoče, uporablja matematična orodja, zlasti pri načrtovanju razvoja. Politično ekonomijo sem tedaj definiral kot filozofijo ekonomije; naloga ekonomije oz. ekonomistov je skrb za blaginjo ljudi, ne le za profit, kot mislijo nadebudni neoliberalci.

Od tedaj dalje preberem vse, kar zadeva to mojo »kraljevsko disciplino« - štejem se za drobnega politekonomista. Naj mi bo to samopoimenovanje oproščeno ...

Ko sem začel politekonomsko razmišljati, sem se začel vračati k začetkom ekonomske znanosti, od Adama Smitha navzgor, začel sem razmišljati, kako je človeštvo že na začetku razmišljalo, da bi pospešilo razvoj, da bi uspešneje izkoriščalo naravne vire in da bi se družba organizirala tako, da bi bila kohezivna. Pritegnilo me je bogastvo narodov Adama Smitha. Naj povem, da Smith ni bil ekonomist, bil je moralni teolog, filozof torej. Tisti, ki se danes sklicujejo na Smitha, ga pogosto ponarejajo. Smith razmišlja, v mojem jeziku rečeno, na »protestantski način«, pa čeprav s protestantizmom ni imel nikakršne zveze – bil je namreč visoko etičen, bil je prepričan v poslanstvo dela. Trdno je verjel, da morajo »slepe tržne sile moralne sile« družbe omejevati.

V njegovem času se je začel t.i. novoveški čas, »kapitalistične vprege« ni poslej mogel krotiti noben »kočijaž«. Sledili so ekonomski cikli, kratkoročni, srednjeročni in tudi dolgoročni. Prihajalo je do gospodarskih ponorov, ki so jih spremljale človeške tragike in seveda do kratkih vzponov, ki so vlivali upanje.

Naslednja stoletja so stoletja kriz in velike bede novega razreda - proletariata. Filozofi spet razmišljajo - ekonomistov, kot jih poznamo danes, še ni bilo - kako ukrotiti ekonomijo, ki jo ženeta ponudba in povpraševanje, to izredno potenco gospodarstva, v ozadju pa je pohlep – torej imeti in ne biti. Nemški Žid Marx opravi nepreseženo analizo angleškega kapitalizma (in s tem kapitalizma sploh) in jo objavi pod pomenljivim naslovom – Kapital. Dolgo je bila ta knjiga neopažena, nato je postala sveto pismo našega časa.

Marx ni hotel pisati, kot smo rekli v jugovojški, »podsetnikov« politikom, čeprav so ga in ga še vedno mnogi politiki razumejo, če uporabim isti jezik – »bukvalno«. Čeprav nekatere Marxove konkretnosti sodijo v ropotarnico zgodovine, njegova logika ostaja in kaže pot tudi iz zdajšnjih neoliberalističnih zmot. Dokaz za to sta dejstva, da tako Keynesa kakor aktualnega Pikettia primerjajo z Marxom; prvega imajo za Marxa prejšnjega, drugega pa sedanjega stoletja.

Marxa dolgo niso jemali resno. Razlog: če nekdo pravi, da je kapitalizem zabloda, je z njim nekaj narobe, mar ne? Ampak študiral o se ga je vendarle, tudi v Vatikanu. Zaradi razmer, ki jih je povzročal nebrzdani kapitalizem, je Katoliška cerkev oz. Leon XIII. leta 1891 izdal okrožnico *Rerum novarum*. Zanimivo je, da je ta knjiga v desetih letih prišla med Slovence. Moj rojak iz »Loškega gospostva«, duhovnik, profesor in politik dr. Krek je leta 1901 izdal knjigo *Socializem*. Z njo je socializem dobil tudi Čslovensko državljanstvo.

Rerum novarum, mestu in svetu, pove, da je kapitalizem dvorazredna družba: delo in kapital. Če želi človeštvo preživeti, morata kooperirati.

Enciklika je bila bolj brana kot Kapital, a Leon XIII. prav kmalu ni bil dovolj prepričljiv za katoliški svet, začeni s Pijem XI. Pošljejo ga v zgodovino, Cerkev pa se še naprej pajdaši s kapitalom. (Kaj takega se zna zgoditi tudi s sedanjim papežem Frančiškom?!)

Zgodovina 20. stoletja vam je znana. Dve vojni. Proletarske revolucije. Nedemokratski in neučinkoviti realsocializmi, z nekaj dobrimi rešitvami vsekakor. Velika Kardeljeva (tudi Gosarjeva) ideja samoupravljanja, ki jo onemogočijo partijski monizem, »albrehtovska« birokratizacija in balkanska miselnost (ki je tudi naša, slovenska).

Od večine spregledano, zame nadvse poučno: Andrej Kirn doktorira sredi 70-ih let prejšnjega stoletja s temo Marxovo razumevanje znanosti. Takrat sem se v živo prvič srečal z drugačnim Marxom – nobenega proletarstva, poveličevanja »fizike« ... Andrej Kirn napove, da bo znanje poslej dominanten proizvodni tvorec.

V slovenski politiki, enako v znanosti in tudi ekonomiji, to preprosto ni bilo registrirano, kot tudi ne prej Krekova, Černetova, Bajtova prepoznavanja znamenj časa.

Devetdeseta leta prejšnjega stoletja, pravijo, so prinesla novo, to pot pravo svobodo. Pustimo politiko, razmišljam kot ekonomist.

Osamosvojitve je omogočil neoliberalizem, ki je tekkel znotraj (nujne) globalizacije. Takrat sem bil star 47 let, bil sem zrel človek, bolj slutil, kot vedel sem, kaj (lahko) prinese globalni neoliberalni kapitalizem.

A upal sem, priznam, da to pot vsaj v Sloveniji ne bomo z umazano vodo odvrgli tudi dojenčka, kot se reče. A zgodilo se je prav to: Slovenija je vstopila v prvinski kapitalizem, ki nas prav ta čas proletarizira (kar boljševikom ni uspelo), kot narod razlašča in potiska na periferijo sodobnega sveta. Ob tem pa naša politična elita govori o svobodi, demokraciji ter o tem, da končno vstopamo na vlak napredka. Ljudje jim že dolgo ne verjamejo, a iz tega začaranega kroga, ki morda celo ni bil načrtovan, ne morejo. Vsi vemo, da bo ta kompozicija karambolirala, a vsak med nami upa, da bo preživel.

Sodim med tiste, ki neoliberalizem jemljejo za poguben sistem, ki družbo diferencira kot nobena oblika kapitalizma do sedaj, in ki je intenziviral agresivnost do okolja. Vem, kako se je ta zgodba začela, a dolgo sem mislil tudi sam, da človeštvo ne bo izbralo te najpogubnejše oblike, da torej socialni darvinizem vendarle ne bo prihodnost človeštva, da bomo le došli, da nismo lastniki okolja, ampak smo ga najeli od svojih otrok, kot pravi znana misel.

Danes lahko že odgovorno rečemo: to pot ne gre za krizo v kapitalizmu, ampak za krizo kapitalizma kot sistema. Kaj takega uradno od naših ekonomski fakultet ne boste slišali, skoraj da nimajo profesorjev, ki bi to znali povedati, z njih so tako rekoč pregnali politekonomijo in fakultete ta čas vzgajajo »ekonomiste tehnike«. Dovolite, da ne bom konkreten.

To je razlog, da sem napisal knjigo časa je za ekososializem. K pisanju sem povabil nekaj vidnih slovenskih izobražencev, vse z namenom, da bi morebitne bralce spodbudil k lastnemu razmisleku. Kakšen bo ta razmislek, me ne zanima.

Knjiga, pravijo, se bere. Če jo je prebral kdo iz sedanje politične elite, ne vem. »Raziskovalno« fedevejevsko novinarstvo, pričakovano, je ni registriralo. Pisanje je zanje povečini pač prezahtevno, pa še nobene afere ni, nobenega intelektualnega flirta, samo - lepo sicer - opisana kruta dejstva, ki ne obetajo »svetle prihodnosti«, ki je še vedno evangelij vseh politikov. (Bolj ali manj velja to tudi za druga dela, ki govorijo o teh usodnih rečeh, tudi za tujejezična.)

Politika na Slovenskem že nekaj časa skuša biti sredinska, torej brez vonja in okusa, pa čeprav vse stranke – od LDS dalje - izginjajo brez ostanka. Ta ista usoda čaka tudi SMC. Ne verjamejte? Živi bili, pa videli.

Volivci imamo težave, ni ponudbe, ne na levi ne na desni. Na desnici, preverjeno, ni kaj obetavnega, gre ji za forsiran marš v preteklost. Prenovitelji, npr., pa niso spregledali, da niso bili v začetku devetdesetih let le »odstopljeni« z oblasti, ampak, da so - to je ključno - še samo zgodovina (to je usoda celotne evropske levice), ki jo lahko držijo nad vodo le imenitni posamezniki (pri nas M. Potrč, C. Ribičič in še kdo), in jo lahko renovirajo le sedaj še šibke, nove, tako ali drugače poimenovane socialistične stranke. In če se v tem času ne bodo dovolj okrepile, bomo volivci, ker v sili hudič muhe žre, spet volili t.i. nove obraze.

O tem, kar to pot pišem, in tudi sicer, je kar precej znanega. Recimo: lahko bi se česa naučili iz tega, kako in koliko časa je iz fevdalizma nastajal kapitalizem. Veliko pove tudi slovenska NOB. Pa, mar sedanje težave EU ne spominjajo na našo Jugo? Lahko bi tudi došli, da Evropa »umira na obroke«, da je Amerika Rim v umiranju, da se težišče sveta seli v Azijo, in še in še.

Morda smo omejeni, a bolj verjetno je, da smo zasvojeni od prazne retorike o svobodi, napredku, blaginji, da smo Evropejci (torej tudi Slovenci) izbrano ljudstvo ... in tako brez konca. Vse to nas odmika od realnosti, ki pa je že tu in je vsak dan bolj kruta.

Več luči, prosim!, zna zakričati kakšen novi Goethe, a kaj, ko nam sveti le leščerba, ki nezadizno ugaša. Profesor Mulej bi rekel, da bi ugašajočo luč lahko poživil kisik družbene odgovornosti. A prosim vas, kdo bi se lahko s tem hvalil? Noben posameznik, to je še ena kolektivistična ukana sil kontinuitete, mar ne?

Tu sem, da o tem, če seveda želite, spregovorimo. A ne pozabite: jaz nimam resnic.

F. AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE OD 1. 4. DO 30. 4. 2015

Zap. št.	Delovno telo - organ	Datum seje	Dnevni red
1	Predsedstvo zveze	7. 4. 8. 4. 9. 4. 10. 4. 11. 4. 14. 4. 18. 4. 18. 4. 19. 4. 20. 4. 25. 4. 26. 4. 27. 4. 29. 4.	<p>Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje; Obravnava predlogov iz razprave na seji GO; Informacija o seji Sveta ZB; Pobuda za ustanovitev koordinacijskega odbora za poplačilo materialne vojne škode iz II. svetovne vojne; Priprave proslav 70. obletnice zmage in osvoboditve; Tekoče finančne zadeve; Druga medsebojna obvestila in dogovori.</p> <p>Člani predsedstva so se udeležili:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sestanka KODVOS-a; - srečanja z veleposlanikom Republike Avstrije; - sestanka odbora za proslave ob 70. obletnici osvoboditve; - mednarodne konference ob 70. obletnici konca druge svetovne vojne v Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani; - večera partizanskih pesmi in pesmi upora ob 70. obletnici osvoboditve v Festivalni dvorani na Bledu; - okrogle mize o spravi v Zavodu svetega Stanislava v Ljubljani; - svečanosti v počastitev bitke in 70. obletnice osvoboditve na Medvedjeku; - spominske slovesnosti ob 70. obletnici sajevške tragedije v Sajevčah; - proslave ob Dnevu upora in 70. obletnici zmage ter v spomin na odhod prvih vaščanov Malkovca v bojne vrste Duletove čete; - sestanka z vodstvom stranke TRS; - srečanja z vodstvom KP avstrijske Koroške; - slovesnosti ob odkritju prenovljene spominske plošče Koroškemu partizanskemu odredu v Tribučah pri Črnomlju; - spominske prireditve ob 70. obletnici odhoda XXX. divizije v Trst v Volčjem gradu; - prireditve ob Dnevu upora – razširjene slavnostne seje predsedstva Zveze v Festivalni dvorani v Ljubljani; - okrogle mize na temo »Osvoboditev Istre, Primorja, Like« na Reki (HR);
2	Kolegij predsednika Zveze	Vsak torek, razen prvega v mesecu	
3	Komisija za mednarodne odnose	19. 4.	Informacija o mednarodnem srečanju veteranskih organizacij držav protihitlerjevske koalicije od 27. - 28. marca 2015 v Moskvi; Delovanje Mednarodne zveze veteranov (FIR) in vloga ZZB NOB Slovenije; Udeležba tujih borčevskih organizacij na naši osrednji proslavi na Poljani 16. maja 2015; Razno.
4	Kadrovsko kandidacijska komisija	16. 4.	Dogovor o načinu in vsebini dela komisije.
5	Finančna komisija	21. 4.	Potrditev zapisnika prejšnje seje; Razprava in sprejem dopolnitev Pravilnika o računovodstvu; Razprava in sprejem stališč v zvezi s sanacijo Svobodne misli d.o.o., Razno.
6	Predsedniki Pokrajinskih svetov	23. 4.	Priprave in udeležba na proslavi ob 70. obletnici osvoboditve; Potek priprav na volitve organov ZZB NOB Slovenije; Druga medsebojna obvestila in dogovori.

G. OBVESTILA**PRILOŽNOSTNE ZNAČKE IN MAJICE OB 70. OBLETNICI OSVOBODITVE**

V skladu s programom proslavljanja ob 70. obletnici osvoboditve in zmage nad nacifašizmom v drugi svetovni vojni je Zveza izdala spominsko značko in majico za člane ZB in druge zainteresirane.

Cena značke je 1,00 EUR (z DDV).

Majice so na voljo v velikostih S, M, L, XL in XXL.

Možnosti plačila:

- a) plačilo in prevzem na sedežu ZZB NOB Slovenije v Ljubljani – cena 6 EUR;
  - b) po plačilu računa na TRR ZZB NOB Slovenije vam pošljemo majico po pošti – cena 7 EUR;
  - c) plačilo po povzetju – cena 8,9 EUR.
- Cene (z DDV) veljajo za 1 majico.

Naročila za majice in značke sprejemamo na tel. št. **01 434 44 45** ali po elektronski pošti: **romana.jemec@zsb-nob.si**.

KNJIGA**ZGODOVINA NOB NA LOGAŠKEM**

V začetku maja 2015 bo izšla knjiga *Zgodovina NOB na Logaškem*, avtorja Mileta Pavlina.

Besedilo je nastalo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja in zajema čas od konca prve do konca druge svetovne vojne, s poudarkom na dogajanjih med leti 1941 – 1945 na Logaškem in v širši okolici.

Cena knjige v prednaročilu je 20 EUR, po izidu 5. maja 2015 bo cena 25 EUR.

Naročila sprejemajo po e-pošti: **zsb.logatec@gmail.com** ali po telefonu **041-486-555**.

Sobota, 2. maj 2015, Ajdovščina
Lavričev trg

70. obletnica ustanovitve
prve slovenske narodne vlade

Osrednja proslava ob 14.00

pozdravni nagovor
župan Občine Ajdovščina Tadej Beočanin
slavnostni govornik
predsednik Vlade RS dr. Miro Cerar
o prazniku
pisatelj Saša Vuga

Kulturni program

MoPZ Srečko Kosovel
Polijski orkester
KUD Javorov Hudič
Režiser Peter Avbar

Pester celodnevni program

nastop Gardie Slovenske vojske
nastopi domači ustvarjalci
brezplačen vstop v muzeje in galerije
sejem lokalnih izdelkov in pridelkov
koncert Draga Mileja Meta in skupine NOB

INFO: <http://5maj.ajdovscina.si>

70 LET PO OSVOBODITVI SVOBODA?

petek, 11. april 2015, ob 20.00, MC HŠA mladih
Priglasitve: center za kulturo in turizem Ajdovščina, TIC Ajdovščina, Lavričev trg, Ajdovščina, telenovela@ajdovscina.si, 05/36 59 140

70 LET OSVOBODITVE, PRIMORSKA 1945

petek, 23. april 2015, med 9.30 in 11.00, MC HŠA mladih
Priglasitve: center za kulturo in turizem Ajdovščina, TIC Ajdovščina, Lavričev trg, Ajdovščina, telenovela@ajdovscina.si, 05/36 59 140

ODPRTE RAZSTAV

petek, 24. april 2015
DOKUMENTARNA RAZSTAVA O. korpus NOV in POS
ob 14.00, Center za 3. življenjsko obdobje Ajdovščina
Ljubljana, Križniška ulica 10, Ljubljana

RAZSTAVA FOTOGRAFIJ 5.maj 1945

ob 13.30, avla Dvorane prve slovenske vlade Ajdovščina
Ljubljana, Križniška ulica 10, Ljubljana

Info: <http://5maj.ajdovscina.si>, TIC Ajdovščina, 05/36 59 140

Vabilo

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ob prazniku ZB in državnem prazniku Dnevu upora proti okupatorju vljudno vabi na počastitev praznika
v ponedeljek, 27. aprila 2015, ob 11. uri
v Festivalni dvorani Pionirskega doma - Center za kulturo mladih Ljubljana, Vilharjeva cesta 11.

Na proslavi bo svečana podelitev listine ter zlatih plaket ZZB NOB Slovenije.

Slavnostni govornik
bo **BOGDAN OSOLNIK**, član Sveta ZB.

V programu sodelujeta Partizanski pevski zbor Ljubljana in Nataša Loborec - Perovšek.

Tit Turnšek,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Prosimo potrdite udeležbo do 23.4.
na telefon 01 434 46 20, e-mail: info@zzb-nob.si

SVOBODI IN MIRU

POLJANA

SLOVESNOST
OB 70-LETNICI ZADNJIH BOJEV II. SV. VOJNE

Slavnostni govornik:
Janez Stanovnik,
častni predsednik ZZB NOB Slovenije

Organizatorji:
Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije
Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline
Občina Prevalje

POLJANA | sobota, 16. maj 2015, ob 11. uri

70 LET
OSVOBODITVE
9. MAJ OB 13. URI
TRG REPUBLIKE V LJUBLJANI
SLAVNOSTNI GOVORNIK: MILAN KUČAN

NASTOPAJOČI: ORKESTER IN GARDA SLOVENSKE VOJSKE / POLICIJSKI ORKESTER / GODBA HRASTNIK / PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR LJUBLJANA / MLADINSKI PEVSKI ZBOR OŠ JURJUA DALMATINA, KRŠKO / TRŽAŠKI PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR PINKO TOMAŽIČ, TRST / MOŠKI PEVSKI ZBOR VALENTIN POLANŠEK, OBIRSKO / MOŠKI PEVSKI ZBOR FOLTEJ HARTMAN, PLIBERK / MOŠKI PEVSKI ZBOR SLAVA KLAVORA, MARIBOR / PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR, LJUBLJANA / ROCK PARTYZANI / ZAKLONIŠČE PREPEVA / NIKOLOVSKI / MEF IN NOB / SITER / NATAŠA LOBOREC.

VABIJO:
ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

MESTNA
OBČINA LJUBLJANA

MESTNA
ORGANIZACIJA ZB LJUBLJANA